

Рубрика 4-та
**Доля військових формувань
“Нахтігаль” і “Роланд”**

Співробітництво УВО і ОУН з німецькою розвідкою і контррозвідкою почалося ще в часи Веймарської республіки. Українські націоналісти вбачали в Німеччині союзника, тому що вона так само негативно ставилася до Версальського повоєнного устрою. Прихід А. Гітлера до влади посилив антиверсальську спрямованість німецької зовнішньої політики.

Тривалі контакти з абвером дали результат: 15 серпня 1939 р. з оунівців був утворений диверсійний загін під кодовою назвою Бергбауернхільфе (Допомога гірським селянам) під командуванням полковника Романа Сушка. Загін призначався для розпалювання антипольського повстання в Західній Україні перед німецьким вторгненням в Польщу. Однак через тиждень ситуація докорінно змінилася: після укладення пакту Ріббентропа—Молотова німці більше не турбувалися про Західну Україну.

Вожді ОУН сподівалися, що напередодні війни з Радянським Союзом Німеччина надасть їм допомогу у створенні української армії. Але до планів німців це не входило. Вони погоджувалися лише на вишкіл кількох сотень українських старшин. В лютому 1941 р. на зустрічі командуючого сухопутними військами генерала В. фон Браухіча, начальника абверу адмірала В. Канаріса і керівника ОУН С. Бандери бу-

ла досягнута домовленість про вишкіл 800 кандидатів на старшин. Як сподівалися націоналісти, ці старшини мали стати ядром союзної з вермахтом української армії. Що з цього приводу думали німці — встановити не так легко, тому що письмової угоди укладено не було. Але з наступного розвитку подій стає очевидним, що йшлося лише про звичайний диверсійний підрозділ у складі абверу.

В ході комплектування військовий відділ був поділений на дві частини. В українських документах новоутворені батальйони фігурували під аббревіатурою ДУН (Дружини українських націоналістів), а в документах абверу — під назвами: спеціальний відділ “Нахтігаль” і організація “Роланд”. Сформульовані для них завдання були такими ж, як для інших спецпідрозділів абверу: забезпечення вільного пересування німецьких частин по Україні, роззброєння розгромлених вермахтом частин Червоної армії, охорона ешелонів з полоненими та боеприпасами.

У червні 1941 р. “Нахтігаль” був укомплектований старшинським складом і налічував 330 солдат, одягнутих у польові однострої вермахту. Дальший вишкіл здійснювався разом з першим батальйоном спецполку абверу “Бранденбург — 800”. Батальйоном “Нахтігаль” з боку німців командував командир першого батальйону названого спецполку, а з боку українців — сотник Р. Шухевич. Зв’язковим старшиною був оберлейтенант Т. Оберлендер, у минулому — професор Кенігсберзького університету, спеціаліст з проблем СРСР.

В ніч на 30 червня батальйон “Нахтігаль” увійшов до покинутого Червоною армією Львова і до полудня зайняв всі стратегічні об’єкти, у тому числі радіостанцію. Заступник голови проводу ОУН(Б) Я. Стецько проголосив ввечері 30 червня Акт відновлення державної незалежності України і повідомив про це по львівському радіо. Ще одне повідомлення по радіо було зроблене вранці 1 липня. Одразу ж після цього військовослужбовці “Нахтігалю” отримали тижневу відпустку і змушені були передати всі стратегічні об’єкти міста під охорону прибулої німецької поліції.

У липні 1941 р. Р. Шухевич дізнався про арешт більшості лідерів ОУН(Б) і звернувся безпосередньо до Верховного командування вермахту з повідомленням: очолюваний ним батальйон не може далі перебувати у підпорядкуванні німецької армії. Результатом цього нечужованого демаршу стало негайне роззброєння батальйону і переведення його в столицю Генерального губернаторства* Краків.

Батальйон “Роланд” тривалий час перебував в Румунії і не брав участі в бойових діях. У серпні обидва батальйони були тимчасово інтерновані як політично ненадійні, а в жовтні об’єднані в одну частину. Всі військовослужбовці за “порадою” німецьких начальників уклали контракт на один рік служби в охоронній поліції і були переведені в Білорусію охороняти мости на ріках Березина та Двина і вести боротьбу з партизанами. Коли минув рік, ніхто не підписав нового контракту, внаслідок чого батальйон розформували, а військовослужбовців

---

* Територія Польщі, що не була включена у 1939 р. безпосередньо в кордони Німеччини.

заарештували. Р. Шухевичу, який перебував у відпустці, вдалося перейти на нелегальне становище.

Такою є історія двох збройних формувань, названих Дружинами українських націоналістів. Оунівці мріяли про національну армію, а довелося спочатку охороняти мости в партизанському краї, а потім сидіти в тюрмі.

Окремо слід зупинитися на питанні про причетність “Нахтігалю” до розстрілів польської та єврейської інтелігенції у Львові 3—4 липня 1941 р. Питання розглядалося на Нюрнберзькому процесі 15 лютого і 30 серпня 1946 р. Генеральний прокурор СРСР Р. Руденко доповідав про ці події, але не зміг назвати винних поіменно. Член політбюро Соціалістичної єдиної партії Німеччини і професор Берлінського університету А. Норден скористався цим, щоб у 1960 р. звинуватити у злочині західнонімецького міністра Т. Оберлендера, оскільки останній був зв’язковим офіцером “Нахтігалю”. Норден зробив усіх військово-службовців цього батальйону автоматично причетними до злочину. В НДР швидко зібрали потрібні спогади і свідчення, видрукували книгу “Правда про Оберлендера” і заочно засудили міністра до довічного ув’язнення як воєнного злочинця. Однак західнонімецький суд визнав представлені докази непереконливими й виправдав Оберлендера. У 1966 р. прокуратура Гамбургу на прохання уряду ПНР провела нове слідство у справі вбивства польських громадян у Львові 3—4 липня 1941 р. Було встановлено, що злочин здійснили за наказом бригаденфюрера СС Шенгарта. Отже, Оберлендер, якого канцлер К. Аденауер все-таки відправив у відставку, а з ним і батальйон “Нахтігаль”, були реабілітовані.